

Издање научне грађе

Грађа за каталог биља у народним епским песмама

Мирјана Д. Стефановић

У прилогу се доноси грађа за каталог биљака које се срећу у епским народним песмама из збирки Вука Стефановића Караџића (1814, 1815, 1845, 1846, 1862). Стихови су разврстани азбучним редом према називу биљке, а каталог укључује и напомене уз песме Вука Караџића о појединим биљкама. Из каталога су изузети: имена цркава, географски појмови и лична имена мотивисана именима биљака, као и формула „гора зелена“.

Кључне речи: каталог биља, епске народне песме, Вук Стефановић Караџић.

Кад год се писало о појединачним примерима биљног света и тумачило веровање или какав обичај везан уз њих, готово без изузетка грађу су чиниле лирске песме.¹ Занимљиво би, међутим, било погледати да ли – и колико – појава биља у епским песмама задржава исту функцију као и у лирици или је, можда, тек украсни декор за реални свет усмене епике у стиху.² Отуд је, најпре, требало каталогизовати појаву

¹ Има и драгоцених изузетака. 1. Објављујући серију чланака о лековитим биљкама, уз прилог о салепу Јован Туцаков донео је и издвојен текст „Биље бере по Мирочу вила“ (*Политика експрес. Вечерњи лист*, 3. издање, VIII, 1970, бр. 1950 (4. фебруар), 16); у њему наводи стихове из песме *Краљевић Марко и вила*. 2. Рад Снежане Д. Самарције „Танковрха јела и зелен бор, напомене уз зимзелено дрвеће у народној поезији“, објављен у зборнику радова који је уредила Зоја Карановић *Биље у традиционалној култури Срба. Приручник фолклорне ботанике II*, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду, Нови Сад 2014, 5–18. У том прилогу, уз примере из лирике, интерпретирају се и они из епске народне песме.

² Једнако занимљиво било би направити каталог биља из свих Вукових песама, укључујући, наравно, и оне које је из рукописа објавила Српска академија наука и уметности. Можда би се могло направити поређење тако сачињеног каталога биља с овим, како би се дошло до претпоставке о томе колико је спомен било ког облика флоре важан за значење песме, и на фолклорошком колико и на културолошком нивоу.

појединачних биљака у таквим песмама. За ову прилику грађу су чиниле песме из појединачних збирки песама Вука Стефановића Караџића³: 1. *Мала простонародња славеносрпска пјеснарица* (Беч, 1814) – укупно 8 епских песама; 2. *Народна српска пјеснарица* (Беч, 1815) – 17 песама; 3. *Српске народне пјесме. Књига друга, у којој су пјесме јуначке најстарије* (Беч, 1845) – 101 песма; 4. *Српске народне пјесме. Књига трећа, у којој су пјесме јуначке средњијех времена* (Беч, 1846) – 89 песама; 5. *Пјесме јуначке новијих времена о војевању за слободу* (Беч, 1862) – 62 песме. Све ове књиге објављене су у издању београдске Просвете, а приредио их је Владан Неђић. Укупно су, дакле, грађу чиниле 283 песме.

То, међутим, никако не значи да се у свакој од тих песама налазе стихови са споменом биљке. У књизи из 1814, од осам песама само две имају стихове с биљем; збирка из 1815 – има осам таквих песама; збирка из 1845 – шездесет песама (највише је примера у песми бр. 30); збирка из 1846 – педесет три песме; збирка из 1862 – двадесет шест песама. Из тога се јасно види да се од укупне грађе од 277 песама, биље јавља у 151 песми. Будући да се неки примери у различитим песмама понављају, и то готово на идентичан начин, уз такве примере обележава се у којим збиркама и у којим песмама (наравно, и стиховима) се ово јавља; а кад се у песми догоди да се у стиху спомињу две биљке, ти стихови јављају се под сваком од тих биљака. Тако, све збројено, има укупно 373 примера у песмама прегледаних збирки.

У приложеном каталогу стихови су разврстани азбучним редом према називу биљке; наводи се, најчешће, по неколико стихова, како би био разумљив контекст у којем је помен назива из флоралног света, а одакле су узети стихови наводи се у загради по следећем принципу: година издања збирке, број песме у њој, па број/бројеви стиха/стихова у којима се наводи каква биљка (на пример: 1846, 73: 159–165). У каталогу су, по истом принципу навођења, донесени и цитати из Вукових напомена о некој од биљака, будући да би то будућем истраживачу могло бити од користи у закључивању о евентуалној функцији коју биљка добија у целој песми или у њеном одломку.

Из ове грађе, чак и кад су у вези с називом биљке, изузимају се имена цркава (на пример, црква Ружица; црква Јабука), географски појмови (на пример, Травник, град; варошице: Топола, Јаворје равно, Трновица; крај: Поцерје, Трешњево; брдâ: Божур, Крушчица; планине: Буковица, Ораховица, Кестен, Цер, Јаблан), лична имена (Јелица), као и опште место „гора зелена“ (на пример, „Лов ловио по гори зеленој“).⁴

³ Број уз сваку овде наведену збирку песама значи укупан број епских песама у свакој књизи понаособ.

⁴ Изостављају се и примери с поменом шуме јер се она у епским песмама, пре свега, доживљава као простор радње. Коначно, и појам дрвета је веома неодређен за појам

Пошто је овом прилогу једина намена да представља грађу за будућа истраживања, у њему нема простора за тумачења која биљке у епици у стиху репрезентују, нити коју функцију имају у тумачењу епског света.⁵ Остаје, коначно, још нешто као идеја за будућа истраживања историчара српске народне песме, свакако у вези с овом биљном грађом. Могло би се, наиме, поставити неколико питања: 1. зашто песме из „Црне Горе“ (како Вук обележава уз поједине песме) нуде најмање грађе за каталог биља; 2. колико поједини певачи чешће спомињу биљни свет и у којој функцији; 3. да ли таква честота употребе пшенице или јабуке, на пример, показује знање певача и о лирским песмама; 4. колико је важно певачу да употреби општи назив „биље“ и у ком контексту; 5. означава ли, без обзира на то што је ретко, спомињање јасена, букве или оморике географско знање или, чак, припадност певача одређеном крају. Без обзира на то што су ово тек упитаности рођене изразом овог каталога, ипак се чини изгледним: дилеме у вези с извесним значењем које присуство биља има у песмама које приповедају догађај можда могу да изнедре и некакве потпуније одговоре о традиционалној култури Срба.

БАДЕМ

Кад је сишла к пољу Сарајевском,
Угледала дрво бадемово,
Под бадемом чардак од биљура,
А пред двором три кола играју,
У колу је сека Јованова,
Колом игра, колу пјесму каже,
Припијева брата и невесту. (1846, 73: 159–165)

биљног света, отуд се и он изоставља из грађе.

⁵ Ево само неколико од многобројних и разноликих занимљивости које могу послужити и као идеје културолозима. Мала је, на пример, разноводност биљног света у овим епским песмама, што се може видети и из каталога; укупно се спомињу 42 биљке уз опште називе: биље, зелени, венац, цвеће, цвет. Потом, различита учесталост појединих од ове 42 флорне врсте можда би указивала на некакву везу с лирском песмом којој биљка означава и шири или ужи културолошки свет традиционалног живота. У такве примере вероватно би требало убројати јабуку и јелу, које рефлектују сву сложеност своје симболике. Посебно се, међутим, издваја и спомен траве, чија појавност означава ону осу која дели надземни и подземни свет; зна да буде ознака скривености јунака, мада, изгледа, најчешће означава, рађавање или наговештај смрти; неколико примера, чини се, указује и на девојачку скромност. Семантички спектар ипак могу да заслужују и оне биљке које се тек спорадично јављају (дуван; јаблан, који је можда синонимичног значења као и јела; коприва као ознака зла; шимшир; божур; врба и др.).

БЕНЂЕЛУК

Тодор узео наода Момира,
Одведе га двору на вечеру,
Пред њег' носи трегодишње вино
И ракију од седам година,
А у вино меша свако биље,
Понајвише бенђелука тешка,
А на тврди санак намењује,
Нека спава наоде Момире. (1845, 30: 149–156); в. и **БИЉЕ**, 2.

БИЉЕ

1. Не знаш как[в]а биља од омразе?
Да омразим брата и сестрицу.
[...]
Ја не знадем биља од омразе. (1845, 5: 16–17; 20)

2. Тодор узео наода Момира,
Одведе га двору на вечеру,
Пред њег' носи трегодишње вино
И ракију од седам година,
А у вино меша свако биље,
Понајвише бенђелука тешка,
А на тврди санак намењује,
Нека спава наоде Момире. (1845, 30: 149–156)

3. „Дај ме пуштај у планину живу,
Да наберем по Мирочу биља,
Да загасим ране на јунаку.“
Ал' је Марко милостив на Бога,
А жалостив на срцу јуначком,
Пусти вилу у планину живу,
Биље бере по Мирочу вила,
Биље бере, често се одзива:
„Сад ћу доћи, Богом побратиме.“
Набра вила по Мирочу биља
И загаси ране на јунаку. (1845, 38: 95–105)

4. Кад се Ђемо накитио вина,
Донесе му крчмарица Јања
Рујна вина од седам година,
Меће у њег' биље свакојако.
Паде Ђемо главом без узглавља. (1845, 68: 161–165)

5. Под пазухо боцу трусовине,⁶
У коју су биља од планине;
Е сам чуо, казивали су ми,
Да то јесте вода заборавља. (1845, 95: 231–234)

6. И под руку боцу трусовине,
У коју су биља од планине. (1845, 95: 261–262)

БОЖУР, в. РУЖА, 3.

БОР

1. Два су бора напоредо расла,
Међу њима танковрха јела;
То не била два бора зелена,
Ни међ' њима танковрха јела,
Већ то била два брата рођена:
Једно Павле, а друго Радуле,
Међу њима сестрица Јелица. (1845, 5: 1–7)

2. Мутна тече Тара валовита,
Она ваља дрвље и камење,
На њој нема брода ни ћуприје,
А око ње борје и мраморје. (1845, 25: 17–20)

3. Стаде царе просипати благо,
Те сарани двоје деце своје.
На Момиру зелен бор никао,
На Гроздани винова лозица.

⁶ О трусовини као „води заборавља“ уп. Александар Лома, *Пракосово. Словенски и индоевропски корени српске епике*, САНУ, Београд, 2002, 68, 70. У овој монографији налазе се и занимљива запажања о значењима појединачних биљака, на пример, босиљка, глога, имеле, јавора, јеле, руже и храста, као и општијих назива, какви су „биљке“ и „дрвеће“, а могли би бити од користи и будућем тумачу грађе из усмене народне епике у стиху.

Савила се лоза око бора,
К'о сестрина око брата рука. (1845, 30: 389–394)

4. Да се, јадна, за зелен бор ватим,
И он би се зелен осушио. (1845, 51: 135–136)

5. Ту се ладна вода оставила
И букове себе прикупила,
Јако борје по води стануло,
Ш ње полеће тридес'т кукавица. (1862, 56: 31–34)

БОСИЉАК

1.[Невеста на самрти]
Сваком дала по киту босиљка. (1845, 7: 129)

2. Мој босиљче из зелене башче!
Рано ти ми беше процватио,
Па ми тако рано ти увену. (1845, 16: 187–189)

3. Код њег' седи сестра Гроздијанка,
Над њим маше граном босиљковом,
Своме брату чини лепа лада. (1845, 30: 229–231)

4. Ја њој дадо струк румене руже,
Она мене струк бела босиљка. (1845, 30: 284 – 385)

5. Не могу вам Прилип накитити,
Ни босиљком ни руменом ружом,
Већ све редом турскијем главама. (1845, 72: 76–78)

В. и: **РУЖА**, 2; **СМИЉЕ**.

БУКВА

Би ли, мајко, каквијех понудах?
Она ми је ријеч говорила:
„Ја бих, синко, са букве јабуку
Из велике воде Калајџинске,

Чини ми се, би ми боље било.

[...]

Те дофати са букве јабуку

[...]

И даде јој са букве јабуку. (1845, 8: 162–166; 172; 186)

ВЕНАЦ, ЗЕЛЕНИ

Нити би се наносила главе,

Ни на глави зеленога венца. (1845, 41: 92–93)

ВИНОВА ЛОЗА

1. Од руке му ништа не родило,

Ни у пољу бјелица пшеница,

Ни у брду винова лозица. (1815, 4, II: 4–6)

2. Одгодио за годину дана,

Док му узри бјелица пшеница

И у брду винова лозица. (1846, 27: 9–11)

3. Косу реже, па виноград веже,

А сузама лозицу залива. (1846, 25: 50–51)

4. Нађе чедо у гори зеленој

У виново лишће завијено,

А виновом лозом повијено,

А по лицу листом покривено,

Да му лице не гори од сунца. (1845, 30: 13–17)

В. БОР, 3; ПШЕНИЦА, 15.

ВРБА

Ја се први с Турци бити нећу:

Јер ја нисам дрво врбовина,

Кад пос'јеку да с' омладит могу,

Па да будем врба к'о и била,

Већ Турчија горски арамбаша,
Кад пос'јеку, омладит се нећу. (1862, 26: 99–104)

ДАВИНА [Дафина, Злолесина, Грчка врба]

1. Уватите Наода Момира,
Водите га, те га обесите
У градини о сувој давини,
Штоно се је дрво осушило
Има време три године дана,
Нити листа нити цветом цвати. (1845, 30: 220–225)

2. Па отиде брацу у градину,
У градину, под суву давину. (1845, 30: 329–330)

3. Па с' и она млада обесила
О давини о другојзи грани. (1845, 30: 334–335)

4. Чујеш ли ме, светла круно моја!
Ја л' извешај девет везирова,
Ја ли ћу се и ја обесити
О давини о трећојзи грани. (1845, 30: 356–359)

5. Те одоше у нову градину,
У градину под суву давину,
Што да виде? чуда невиђена!
Давина се сува помладила
И зеленим улистала листом
И бијелим уцватила цветом,
Обоје се деце посветило,
Посвети се Момир и Гроздана. (1845, 30: 371–377)

ДРЕН

1. Донеси ми суве дреновине
[...]
Донеше му суву дреновину
[...]
Када виде да је за мејдана,

Онда иште суву дреновину.

[...]

Донесоше дреновину Марку. (1815, мушке 5: 103; 106; 113–114; 116)

2. Заврго се дреновом батином,

У батини хиљаду клинаца. (1846, 24: 156–157)

3. „Не море те сјећи оштра ђорда,

Ни пробити пушка из кубура,

А море ли моја дреновача?“

Па потеже дренову батину. (1846, 24: 475–478)

4. Удри на се туцачке хаљине,

А на рамо дренову батину,

О батини искрпљену торбу. (1846, 57: 49–51)

5. И онога Јерка чобанина,

Који носи дренову батину,

Седам ока суве дреновине. (1846, 63: 21–23)

ДУВАН

Ходи, Мехо, да се помиримо [...]

И двојица дуван да пушимо [...]

И заједно дуван да пушимо. (1862, 61: 10; 17; 31)

ЂУЛС [Ружина водица]

Измијте га ђулсом и сапуном

[...]

Измили га ђулсом и сапуном. (1862, 39: 113; 134)

ЖИТЊИ ЦВЕТ

Шта је њима Господ поклонио

[...]

Свети Спасе житњега цвијета. (1845, 2: 21, 29)

ЖИТО

Ко те изд'о, издало га љето:

Бијело му жито не родило. (1815, мушке 15: 127–128; 1862, 28: 127–128; 1862, 33: 421–422)

ЗОБ

1. Зоб изиђе коњ'ма царевијем,
Нема ништа коњу Милошеву. (1845, 29: 330 – 331)

2. Добре коње Турци изводаше,
Па им онда зопцу устакосе. (1846, 24: 182–183)

3. Остави ми коња дебелого,
Дај му доста зоби и сијена. (1846, 49: 116–117)

4. Коњ'ма ситну зопцу устакосе.
Кад је било вече по вечери,
Сви су коњи зопцу позобили,
Осмов доро није ни такнуо. (1862, 3: 73–76; 92–93)

5. „А што доро зопце зобат' неће,
Ми смо чули од старих четника,
Када коњиц зопце зобат' неће,
Он се нада добру даилуку,
Ил' ће носит' роба ил' робињу
Или добру главу од јунака. (1862, 3: 110–115)

6. И извео седам хиљад' Турак':
Све попели по пољу шаторе,
Приставили кавене ибрике,
А просули сребрне филцане,
А стоје им коњи под седлима
Повезати, зопца устакнута. (1862, 39: 307–312)

В. КУПИНА, 2.

ЈАБЛАН

1. Планине се наките јабланом. (1862, 31: 44)⁷
2. Планине се китише јабланом. (1862, 31: 71)

ЈАБУКА

1. На копљу је од злата јабука,
Ти стријељај кроз прстен јабуку. (1815, мужеске 1: 501–502; 506; 510)
2. На барјаку од злата јабука,
Из јабуке од злата крстови. (1815, мужеске 1: 42–43; 1845, 45: 43–44)
3. Послаћу ти лијепу јабуку,
Уз јабуку стотину дуката. (1815, мужеске 11: 32–33)
4. Па погледа на златну колевку,
Ал' јој чедо седи у колевки,
Па се игра јабуком од злата. (1845, 3: 104–106)
5. И сигра се јабуком од злата. (1845, 3: 116)
6. Бацићу се злаћеном јабуком;
Ко уграби злаћену јабуку [...]
Па се баци злаћеном јабуком [...]
Те уграби злаћену јабуку. (1845, 15: 59–60; 67; 69)
7. Ходи, побро, да се посиграмо,
Ти коруном, а ја ћу јабуком [...]
Свети Јован отисну јабуку [...]
Немој мене уграбит' коруну,
Ја ћу тебе извадит јабуку. (1845, 17: 7–8; 10; 15–16)
8. И изнесе у зубе јабуку;
Па су опет игру заметнули:
Свети Јован отисну јабуку [...]
Ја ћу тебе извадит' јабуку. (1845, 17: 32–34; 40)

⁷ Уз овај стих Вук Караџић оставио је напомену: „Певач ми рече да овде јаблан значи некакав планински цвијет.“

9. „Имао сам од злата јабуку,
Па ми данас паде у Бојану,
Те је жалим, прегорет' не могу.“
Не сјећа се танана невјеста,
Но бесједи своме господару:
„Моли Бога ти за твоје здравље,
А салићеш и бољу јабуку.“ (1845, 26: 165–171)

10. Толике ти јабуке родиле
У питому Нестопољу твоме. (1845, 29: 317–318)

11. На кули је копље ударено,
На копљу је од злата јабука;
Ти стријељај кроз прстен јабуку.
[...]
Да стријељам кроз прстен јабуку?
[...]
Запе стр'јелу за златну тетиву,
Устријели кроз прстен јабуку. (1845, 29: 501–503; 507; 510–511)

11. И извади од злата јабуку,
У јабуци три камена драга,
Обиљежје Милици ђевојци. (1845, 32: 162–164)

12. Ја сам Марка врло миловао,
У свилена њедра увијао,
Кано красну од злата јабуку. (1845, 34: 160–162)

13. Столови су од бијела сребра,
А јабуке од сухога злата. (1845, 40: 253–254)

14. Извадимо три златне јабуке,
Положимо три златна прстена,
Нек' изведу лепоту девојку,
Нека бира чију ће јабуку,
Ил' јабуку или прстен златан.
[...]
Извадише три златне јабуке.
[...]
Саде бирај чију ћеш јабуку,
Ил' јабуку или прстен златан.

[...]

Јабука је дечина забава,
А прстен је јуначка белега.

[...]

Срећа твоја, лепото девојко!
Што се ниси јабуке машила,
Ил' јабуке ил' прстена златна. (1845, 41: 50–54; 58; 63–64; 72–73;
87–89)

15. Широко чадор поље притиснуо,
На чадору од злата јабука. (1845, 44: 319–320)

16. На троје се копље саломило:
До јабуке и до десне руке. (1845, 44: 625–626)

17. Моја руко, зелена јабуко! (1845, 48: 78)

18. Док постави прстен и јабуку
[...]
Ено Марка на среди сватова,
Ће је бијел чадор разапео,
На чадору јабука од злата,
У јабуци два камена драга. (1845, 56: 53; 220–223)

19. Па му баци јабуку од злата:
„Нај то тебе, дијете Грујица,
Ако тебе до невоље буде,
Нека знадеш ће Јерина сједи.“ (1845, 79: 209–212)

20. Хајде, куме, Старина Новаче!
Те стријељај на кули јабуку. [...]
Устријели на кули јабуку. (1845, 79: 239–240; 244)

21. Зелен шатор од зелене свиле,
На њем' златни дванаест крстова,
Тринаеста јабука од злата,
У њој сјаји бесцен камен драги. (1845, 81: 43–46)

22. Јерина је јесте испросила
За Томаша браца рођенога,
Прстен дала и јабуку златну. (1845, 82: 50–52)

23. Док он даде прстен и јабуку,
Потрошио три товара блага. (1845, 87: 8–9)

24. Тад изиђе краљу од Млетака
И изнесе господске дарове:
Куму даје од злата кошуљу,
Старом свату од злата синију,
А војводи од злата јабуку. (1845, 87: 95–99; 179–181)

25. Дала им је б'јеле бошчалуке
И на њих је рухо порезала,
Па их спреми двору бијеломе
И даде им од злата јабуку:
„Поздрав'те ми Богом побратима,
Побратима Дињар-Бањанина,
Подајте му од злата јабуку.“ (1845, 88: 120–126)

26. „Чудно ли си свате преварио
Те ти водиш лијепу ђевојку!“
Па му руке у њедарца баца,
Из њедара јабук' извадила,
Ал' јабуко сво у крв облити.
Сестра брату ријеч говорила:
„Брате, Максо, за Бога једнога!
Што ти крвав' јабук' у њедрима?“
Но говори ђувегија Максо:
„Не питај ме, мила моја селе!
Но потрчи на бијелу кулу,
Те ми стери мекану постељу,
С које ти се више дигнут' нећу.“ (1845, 89, нап. 67: 556–569)

27. Те извади од злата јабуку,
Уз јабуку хиљаду дуката
[...]
Па му даде од злата јабуку. (1845, 92: 19–20; 26)

28. Гледај чадор Звијездић-Ивана,
На њему су три златне јабуке. (1845, 94: 227–228)

29. Прегрни се чохом пазарлијом,
Што је златном жицом премрежена,
А у руке од злата јабуке. (1845, 95: 228–230, 258–260)

30. Њему млада бјеше оправила
У јабуци стотину дуката. (1846, 5: 186–187)
31. И од злата дванаест јабука
И у свакој бесцен камен драги. (1846, 15, нап.: 74–75)
32. Из Котара изишли сватови,
Међу њима од злата кочије
Прекривене црвеном кадифом,
На њима су четири јабуке,
Све од чиста саљевене злата. (1846, 24: 219–223)
33. И спомиње свог Стојана сина:
„Ој, Стојане, јабуко од злата!“ (1846, 25: 52–53; 131–132)
34. Док угледа украј мора кулу
И на кули зелену јабуку. (1846, 38: 108–109)
35. Изгуби се пашина јабука
У Будиму граду бијеломе. (1846, 45: 1–2)
36. О, делијо, Омер-челебија!
Расте ли ти у пољу пшеница
Као моја коса под калпаком?
Расту ли ти у башчи јабуке,
Као моје у њедрима дојке? (1846, 40: 127–131)
37. Богом брате, Пивљанине Бајо!
Развијдер ми свилена барјака,
Окрвави на копљу јабуку,
Пак ти купи под барјак јунака,
Све крвнике и бескућнике,
Који нема ни оца ни мајке,
А за вјерну љубу и не знаде. (1846, 69: 33–39; 54–59)
38. Него хајде да се помиримо:
Послаћу ти лијепу јабуку,
Уз јабуку стотину дуката! (1846, 70: 31–33)
39. Пак се маши у џеп од доламе
И извади од злата јабуку:

„На то теби, мила моја мајко!
То ми подај заручници мојој.“ (1846, 77: 27–30)

40. Када види Иванову мајка,
Узимала од злата јабуку,
Тер је носи његовој дивојци. (1846, 77: 38–40)

41. Воин проси, дужде му је даје;
Он предаде прстен и јабуку. (1846, 79: 4–5)

42. Па се паша покрај Дрине шеће.
А титра се златним буздованом,
Ко ђевојка зеленом јабуком. (1862, 34: 5–7)

43. „Господару, Петровићу Ђорђе!
Нај ти даре црног Арапина,
Арап ти је јабуку послао.“
Па пред Ђорђа русу главу баци. (1862, 39: 423–426)

В. и БУКВА.

ЈАБУКА (део коњске опреме)

Па се зави седлу на јабуку. (1845, 12: 188; 214)

ЈАВОР

Све Косово сила притиснула.
Кажу, сине, и причају људи:
Од мрамора до сува јавора,
Од јавора, сине, до Сазлије [...]
Турска сила притисла Косово. (1845, 44: 103–106; 111; 1845, 50/
IV: 15–16)

ЈАСЕН

Тамо расло клење и јасење,
Међу нама здравље и весеље! (1846, 24: 648–649)

ЈЕЛА

1. Пак с њом паде под зелену јелу. (1814, мужеске 2: 23)

2. Те га удри о зелену јелу. (1814, мужеске 2: 38)

3. Па сједоше под јелу зелену. (1845, 11: 15)

4. Заклони се за јелу зелену. (1845, 12: 13)

5. Предраг седи под јелом зеленом. (1845, 16: 93)

Пак излази на друм на бусију,

6. Пак заседа за јелу зелену. (1845, 16: 137–138)

7. Те извеша девет везирова

Проћу цркве о јели зеленој. (1845, 30: 366–367)

8. Па одоше под јелу зелену,

Ал' зелена усанула јела,

Поцрнило девет везирова,

А највише Тодоре везире,

Кум неверни, вера га убила. (1845, 30: 379–383)

9. Цркву граде два Мрљавчевића

У Јелици у планини пустој,

Покривају јеловијем клисом. (1845, 36: 52–54)

10. Па ћу т' овде тако оставити,

Те се туци од јеле до јеле. (1845, 38: 67–68)

11. Соко паде на јелу зелену

[...]

И увати утву златокрилу,

Пак с њом паде под зелену јелу.

[...]

Пак он узе Маркова сокола,

Те га уд'ри о јелу зелену

И преби му оно десно крило,

Па обрну кроз гору зелену. (1845, 70: 14, 23–24; 38–41)

12. Када будеш вису на планину,
Погледаћеш с десна на лијево,
Опазићеш двије танке јеле,
Сву су гору врхом надвисиле,
Зеленијем листом зачиниле.

[...]

Опазио двије танке јеле,
Сву су гору врхом надвисиле,
Зеленијем листом зачиниле.
Онђе Марко окренуо Шарца,
С њега сјао, за јелу га свез'о.

[...]

Бојно копље сломи на седмеро,
Па га баци у јелове гране.

[...]

Књигу врже на јелову грану.

[...]

Скиде Марко зелену доламу,

13. Прострије је под јелом на траву. (1845, 74: 44–48; 58–62; 88–89; 114; 117–118)⁸

14. А соколи утве и не гледе,
Него лете од јеле до јеле. (1845, 77: 82–83)

15. Оде Радо преко горе чарне,
Новак оста под јелом зеленом. (1846, 3: 20–21)

16. Вино пије Новак и Радивој
У горици под јелом зеленом. (1846, 4: 1–2)

17. Већ удари у ту виту јелу,
Колико је лако ударио,
Виту јелу из корена крену
И гране јој на земљу падоше. (1846, 7: 75–78)

18. Баци очи под јелу зелену,⁹
Ал' с' од јеле разасјале гране. (1846, 21: 14–15)

⁸ У примерима из песме бр. 74 „јела“ постаје наговештај смрти.

⁹ Перифрастички: заспао је.

19. Онда Мујо говори Алилу:
„Да се попни јели на кичицу
И понеси дурбин од биљура,
Па му пружи седам кољенаца,
Наслони га на јелову грану.“ (1846, 24: 197–201; 209–212)

20. Ал’ да видиш, мој брате Мујага!
Да ти видиш, с јеле гледајући. (1846, 24: 228–229)

21. Пландоваше под јелом зеленом. (1846, 26: 102)
Сјају му се токе кроз бркове,
Кано мјесец од петнаест дана

22. Кад обасја кроз јелове гране. (1846, 24: 252–254; 280–282;
321–323)
Они воде Ковачевић-Рама,
Свезанијех руку наопако [...]

23. Марко веже за јелове гране. (1846, 24: 563–564; 567)
Веза коња за једну јелику,
Веза Хајку за другу јелику,
Па довати пушку по сриједе,
Те се краде од јеле до јеле. (1846, 26: 458–461)

24. Он запиње танка џефердана,
Наслања га на зелену јелу. (1846, 26: 471–472)

25. Кад подвикну Комнен барјактаре,
Све са јела лисје опадаше. (1846, 26: 482–483)

26. Вита јело, узаман зелена!
А, дружино, узаман весела!
Нек’ су живе све јуначке главе,
Које дижу чете на крајину. (1846, 26: 594–597)

27. Па се попе на јелу зелену,
Оде гледат’ коње и јунаке. (1846, 27: 90–91)

28. Па падните по трави зеленој,
Покријте се грањем јеловијем,
Докле прође сила и сватови. (1846, 27: 102–104)

29. Попадоше по трави зеленој,
Покрише се грањем јеловијем;
Ал' не ћеде дијете Тадија,
Већ се вуче од јеле до јеле,
Довуче се друмом на раскршће,
Заклони се за јелу зелену. (1846, 27: 110–115)
30. Поранила лијепа кадуна,
Те се пење на зелену јелу,
Она гледа друму на пропланке,
Док угледа лијепа кадуна,
Ђе промиче барјак кроз планину,
Она сиђе са зелене јеле,
Па се врати натраг у дружину. (1846, 28: 268–274)
31. Оба жива одерао брва,
Па их пусти у јелово грање.
Грана дирне, стоји дрека јарца,
Ован ћути, не пушта аваза. (1846, 39: 25–28)
32. Покупи им свијетло оружје,
Па затрпа у јелово грање. (1846, 39: 111–112; 127–128)
33. Па одоше у јелово грање,
Извадише свијетло оружје. (1846, 39: 165–166)
34. Хајде ш њоме Бишћу на крајину,
У високу Бишћанску планину,
Ђено има суховрха јела
И под јелом један бијел камен.
[...]
Он се пење на зелену јелу,
Погледује Бишћу на крајину.
[...]
Кад сагледа Петра Мркоњића,
Уфати га дрхат и грозница,
Те низ јелу хитро полетио,
До по јеле од гране до гране,
Од по јеле скочи на земљицу. (1846, 42: 18–21; 130–131; 166–170)

35. Високо га пушка заметнула,
Те је виту јелу ударила,
Пола јеле на земљу пануло. (1846, 42: 276–278)
36. Поранио Вишњићу Јоване
Богу с' молит' под јелом зеленом. (1846, 43: 43–44)
37. Сјају му се токе на бркове,
Као мјесец на јелове гране. (1846, 48: 27–28; уп. и ЈЕЛА, 21)
38. Добре Турци коње одседоше,
Па за јелу коње повезаше. (1846, 56: 283–284)
39. Нећу теби ђеце поморити:
Нема њима од злата бешике,
Него им је дрвена бешика,
Два комада јелова дрвета;
Нема њима меда ни шећера,
Нит' им има 'ране материне,
Но им има скроба овсенога. (1846, 57: 141–147)
40. Одатле се натура хаџија,
Он се вуче од јеле до јеле
Док изиђе на Кобиљу главу. (1846, 68: 305–307)
41. У то доба хајдук иза јеле,
Под ђевојком коња уфатио. (1846, 73: 125–126)
42. Нек' угасе свирке и поп'јевке,
Уз јелике прислоне барјаке,
Нек' ме скину са добра коњица,
Нек' ме спусте на зелену траву,
Љуто ме забољела глава. (1846, 78: 156–160)
43. Угасите сватовске даворије
Уз јелику прислон'те барјаке. (1846, 78: 168–169)
44. Заручнице, млада Љепосава!
Ту ли тебе суђен данак нађе!
Ни код мога ни код твога двора,
Ни код моје ни код твоје мајке,
Већ у гори под јелом зеленом. (1846, 78: 184–188; 230–233)

45. Све то Петар и слуша и гледа,
Ал' се љута гуја не чујаше,
Укрива се за јеловом граном. (1862, 8: 249–251)

46. Трчи Анто по бедену граду
Кано соко по јеловом грању. (1862, 33: 153–154)

В. БОР, 1.

КЛЕН

В. ЈАСЕН.

КОПРИВА

Привеза је коњ'ма за репове,
Па је одби низ поље широко.
Ђе је од ње капља крви пала,
Онђе расте трње и коприве. (1845, 5: 116–119)

КРУШКА

1. Па се сташе даривати даром,
А њинијем даром немилијем:
Из пушака црније' крушака. (1845, 89: 1074–1076)¹⁰

2. Ја се уздам у брата мојега
Да ће за мном понијет' дарове:
Из пушака црнијех крушака,¹¹
Од сабаља крвавих марама. (1846, 36: 189–192)

3. Ми смо вама сигурали ручак:
Из пушаках врућијех крушаках,
Од ножевах црвенога вина. (1862, 18: 84–86)

¹⁰ Метафора за пушчане метке.

¹¹ Исто.

4. Да ми данас коње пазаримо,
И хоћемо вјеру потврдити,
Сувише се даром даровати,
Из пушака врућијех крушака. (1862, 42: 225–228)

КУДЕЉА

Уватићу Вука Бранковића,
везаћу га уз то бојно копље,
Кано жена куђељ' на преслицу. (1845, 50/III: 60–62)

КУПИНА

1. У црну ме струку завијала,
А купином лозом повијала. (1815, мужеске 5: 186–187)

2. У црну ме струку завијала,
А купином лозом повијала,
Одранила скробом овсенијем. (1845, 67: 188–190)

ЛУБЕНИЦА

Има л' траве око воде Саве?
Иду л' Савом водом болозани?
Сију ли већ Турци лубенице?
[...]
Има траве око воде Саве,
Иду Савом водом болозани,
Сију веће Турци лубенице. (1846, 53: 123–125, 133–135)

МАСЛИНА

В. СМОКВА, 1

НАРАНЦА

1. Кад довече тавна ноћца дође,
Дођи, Јово, у зелену башчу,

Под неранцу бега Атлагића,
Чекај мене под жутом неранцом. (1846, 19: 45–48)¹²

2. „Увиј мене свилнијем пасом,
Изнеси ме под неранцу жуту,
Да ја виђу моје несуђење.“
Скочи стара, дивно га обуче,
Изнесе га под неранцу жуту. (1846, 79: 36–40)

3. А за Бога, моји два ђевера!
Ко је она лијепа делија,
Штоно сједи под неранцу жуту? (1845, 79: 45–47)

ОВАС

1. Одранила скробом овсенијем (1815, мужеске 5: 188; 1845, 67: 190)

В. и **ЈЕЛА**, 39; **ЗОБ**.

ОМОРИКА

А танка је како и шибљика,
Висока је како оморика. (1846, 35: 101–102)

ОРАХ

1. Можеш дати орахову лађу,
А на њојзи думен од калаја. (1846, 48: 60–61)

2. Бијели се орахова лађа
И сјаји се думен од калаја. (1846, 48: 134–135)

3. Кад сакупим војску у Зворника,
Поградићу орахове шајке,
Шајке лаке, орахове грађе (1862, 33: 18–19; 112–113)

¹² Слично и у ст. 54–57 у истој песми.

ПШЕНИЦА (в. и ЖИТО)

1. Од руке му ништа не родило.
Ни у пољу пшеница бјелица. (1815, мушке 4/II: 4–5)
2. Да не роди вино ни пшеница. (1815, мушке 12: 48; 1845, 1: 48; 70)
3. Петар узе винце и пшеницу. (1815, мушке, 12: 53)
4. И не роди вино ни пшеница. (1815, мушке, 12: 70)
5. Када свеци благо подјелише,
Петар узе винце и шеницу. (1845, 1: 52–53)
6. Свети Петар и апостол Павле
Ев' узеше пуње и шеницу. (1845, 2: 22–23; 41)¹³
7. Већ он иде у то поље равно,
Те он сеје белицу пшеницу. (1845, 3: 5–6; 18; 27)
8. Она чини белицу пшеницу. (1845, 3: 49; 60; 69)
9. Кад погледаш стрмо испод града,
Ал' израсла шеница бјелица,
А око ње зелена ливада. (1845, 25: 35–37)
10. Настануће пошљедње вријеме,
Нестануће овце и вшенице
11. И пољу челе и цвијета. (1845, 32: 107–109)
12. Веће паде у поље Крешево
У пшеницу славнога Лазара. (1845, 43: 101–102)
13. Те угледа шатор у пшеници
И под њиме Змај-Деспота Вука. (1845, 43: 109–110)
14. У пшеници шатор разапео. (1845, 43: 114)

¹³ Уз овај стих Вук Караџић додао је објашњење: „У Црној се Гори пуње зове оно вино с којим се устаје у славу; а шеница се овдје спомиње ради кољива, поскура и крснога колача“ (1845, стр. 13).

15. Ко не дође на бој на Косово,
Од руке му ништа не родило:
Ни у пољу бјелица пшеница,
Ни у брду винова лозица. (1845, 50/II: 3–6)
16. Богом брате, Ђемо Брђанине!
Ту нам немој објесити Марка,
Неће родит' вино ни шеница. (1845, 68: 116–118)
17. Већ ти узми рало и волове,
Пак ти ори брда и долине,
Те сиј, синко, шеницу бјелицу. (1845, 73: 10–12)
18. Јеси л' чуо, да ли запамтио:
Да је била проја за пшеницу?
Да ли Маџар за Маћедонију?
Да ли Србин за Ердељ-крајину? (1845, 81: 171–174)
19. Мамут-бегу Обренбеговићу
Даде земљу равна Дукађина,
Ђено роди издобила вина,
Доста вина, више урметина,
Доста има бијеле вшенице,
Красну земљу, што је љепше нема. (1845, 89: 1212–1217)
20. Иди, бане, једна луда главо!
Ако ј' живо чедо под појасом,
И код нас је родила пшеница,
Неће доћи Ердељу на рану. (1845, 101: 158–161)
21. У Мостару граду бијеломе
Добро стоји кућа Петровића,
Тамо рађа вино и пшеница. (1846, 71: 93–95)

В. и **ВИНОВА ЛОЗА**, 1; **ВИНОВА ЛОЗА**, 2; **ЈАБУКА**, 37; **ЦВЕТ**, 1.

РУЖА

1. [На гробу умрле невесте]
Више главе ружу усадите,

Око гроба клупе направите,
Ниже ногу бунар ископајте:
Рад' мириса нек се ружом ките. (1845, 7: 145–148)

2. Има, бабо, читав месец дана,
Како нисам сестрице видио
Разма синоћ у зеленој башчи,
Кад је брала с девојкама цвеће,
С њоме, бабо, тридес'т девојака,
Сретосмо се на башчени врати,
Ја њој дадо струк румене руже,
Она мени струк бела босиљка,
Те се, бабо, меновасмо цвећем
За милошту братац и сестрица,
За милошту, за срамоту није. (1845, 30: 278–288)

3. Вели Михат: „Право ћу ти казат',
Што ја љубим Туркиње ђевојке;
Кад удари цвијет у планину,
Кад порасте ружа на божуру,¹⁴
Дизаху се призренске ђевојке,
Беријаху цвијет по планини,
Вјешаху га за моје оружје.“ (1846, 62: 43–49)

4. Чело главе воду изведоше,
Око воде клупе поградише,
Посадише руже с обје стране:
Ко ј' уморан, нека се одмара,
Ко је жедан, нека воду пије
За душицу лијепе ђевојке. (1846, 78: 195–201)

5. Санак снила Кучукова када,
Чудан санак, а у чудан данак,
У суботу уочи неђеље,
Ђе Ужице тама попанула,
Крчагово ружом процавтило.
Пола плавом, а пола црвеном,
[...]
Што је поље ружом процватило,

¹⁴ Уз ст. 46 Вук је оставио напомену: „Овдје *ружа* ваља да значи божуров *цвијет*, као што се и начињен од чега му драго на ружу налик цвијет зове *ружа*.“

Пола плавом, а пола црвеном,
То су, кадо, крстати барјаци. (1862, 27: 1–6; 22–24)

В. и **БОСИЉАК**, 4; **БОСИЉАК**, 5.

СМИЉЕ

Ђе је од ње капља крви пала,
Онђе расте смиље и босиље. (1845, 5: 87–88)

СМОКВА

1. Кад погледаш брду изнад града,
Све порасле смокве и маслине. (1845, 25: 32–33)

2. Ја с' не бојим Влаха ни смокава.¹⁵ (1862, 57: 512; 536)

ТАМЈАН

1. Прилог носе Светој Гори славној:
Жута воска и бјела тамљана. (1815, мушке 13: 27; 1845, 22: 26–27;
38–39)

2. Но да дамо многога прилога:
Потпиши им три товара воска,
Три товара воска и тамљана. (1846, 11: 91–93; 98–99)

ТИКВИЦА

Подигло се неколико Влаха
И понели у тиквици праха,
Да освоје Шабач од Турака. (1862, 24. нап. 12, ст. 1–3)

¹⁵ Уз израз „смоква“ Вук је оставио напомену: „Смоква овдје значи *поган*. Смаил-ага је ово казао изријеком, као што се у народу говори; али пјевач ваљада је овако мало замотао.“

ТРАВА

1. И у црну земљу погледаше,
Како трава у завитке расте,
Као дојке у младе девојке. (1814, мужеске 5: 23–25; 1846, 23: 96–98)

2. Скиде с леђа бугар-кабаницу
[...]
Пак је простре по зеленој трави. (1815, мушке 1: 559; 565)

3. Обје крајње средњу погледаше,
А Роксанда у зелену траву. (1815, мушке 1: 578–579; 1845, 29: 578–580)

4. Прибоде га у зелену траву. (1815, мушке 1: 663; 1845, 29: 664)

5. Бацише их у зелену траву. (1815, мушке 5: 213)

6. Удри Марка у зелену траву. (1815, мушке 5: 229)

7. Обори га у зелену траву. (1815, мушке 11: 163)

8. Вако наши инџијели кажу:
Да ће ваше куће погорети,
Ви дахије главе погубити,
Из огњишта пронић' ће вам трава
[...]
Из клина ће проникнути трава. (1815, мушке 14: 151–154; 160)

9. Уста раја ко из земље трава. (1815, мушке 14: 569)

10. Прошли Турци у богату Мачву,
Око пута преко поља равна,
На плочама траву одадрли. (1815, мушке 15: 195–197)

11. Разбоље се млада Павловица,
Боловала девет годин' дана,
Кроз кости јој трава проницала,
У трави се љуте змије легу,
Очи пију, у траву се крију. (1845, 5: 92–96)

12. Поклања се бане до земљице
[...]
Приклони се до зелене траве. (1845, 31: 166; 203)

13. Дука паде у зелену траву. (1845, 31: 332)
14. Па увише кују Иконију
Саврх главе до зелене траве. (1845, 31: 344–345)
15. Тако згоре куја Иконија
Саврх главе до зелене траве. (1845, 31: 366–367)
16. И врже је у зелену траву. (1845, 42: 104)
17. Баци леђен у зелену траву. (1845, 42: 158)
18. Паде дите у зелену траву. (1845, 42: 171)
19. Баци дите у зелену траву. (1845, 42: 176)
20. А Велимир у травици лежи. (1845, 42: 223)
21. Змаје паде у зелену траву. (1845, 43: 163)
22. Чини ми се сва царева војска
Као мрави по зеленој трави. (1845, 44: 614–615)
23. Окитити тебе дукатима
Саврх главе до зелене траве. (1845, 44: 702–703)
24. Баци комад у зелену траву. (1845, 44: 732)
25. Неста главе са зелене траве. (1845, 53: 51)
Кад је виђех, моја стара мајко!
26. Око мене трава окрену се. (1845, 56: 22–23)
27. Бацише их у зелену траву. (1845, 67: 215)
28. И погнаше по зеленој трави. (1845, 67: 218)
29. Уд’ри Марка у зелену траву. (1845, 67: 231)
30. Паде Марко у зелену траву. (1845, 68: 83)
31. Ал’ се доро боју научио,
Клече доро до зелене траве. (1845, 78: 239–240)

32. Арапове очи извадио,
Очи зави у танка јаглука,
Баци главу у зелену траву. (1845, 78: 256–258)
33. Максим паде у траву зелену. (1845, 80: 37)
34. Па он стреља змију шестокрилу,
Писну змија, упусти сокола,
Змија паде на зелену траву,
А соко се диже под облаке,
Па одлети у тај турски табор. (1845, 85: 80–84)
35. Тешко га је поклопило перје,
Побратиме, до зелене траве. (1845, 85: 117–118)
36. Огрну га коластом аздијом,
Саврх главе до зелене траве. (1845, 89: 822–823)
37. И на коњу Росанду ђевојку
Обасуту мрежом од бисера
Саврх главе до зелене траве. (1845, 92: 192–194)
38. На то гледа лијепа ђевојка
Од оваца из зелене траве. (1845, 92: 271–272)
39. Пак погледа у зелену траву. (1845, 92: 284)
40. Турчин паде у зелену траву. (1845, 92: 289)
41. Потурио у траву ђевојку. (1845, 93: 1199)
42. Арап паде у зелену траву,
А допаде Старина Новаче,
Сабљом ману, ос'јече му главу. (1846, 3: 79–81)
43. Паде Грче у зелену траву,
Грче паде, а Новак допаде,
Те Гркову осижече главу. (1846, 6: 340–342)
44. Попадајте по зеленој трави.¹⁶ (1846, 17: 98)

¹⁶ У значењу: сакрити се.

45. Ви скочите из зелене траве. (1846, 17: 107)
46. А скочише на ноге из траве. (1846, 17: 143)
47. Преда њ метну у зелену траву. (1846, 18: 147)
48. Паде дорат у зелену траву. (1846, 18: 222)
49. Рука паде у зелену траву. (1846, 20: 251)
50. Кад се прену јунак из травице. (1846, 21: 55)
51. Жао су ми Турци учинили,
У трави ме пјана притиснули. (1846, 21: 315–316)
52. Па изнесе зелена барјака,
Те га поби у рудину траву,
Па под барјак купи Удбињане. (1846, 24: 101–103)
53. Кад то рече Сијењанин Иво,
Саслушаше тридесет Сењана,
Сви тридесет к земљи погледаше,
Како расте трава на завојке,
Како дојке у добре девојке;
Не сме му се нико подватити,
Да доведу Хајку из Удбине;
Ал' не гледа Комнен барјактаре,
Он не гледа како трава расте,¹⁷
Него право Сијењанин Иву. (1846, 26: 46–55)
54. А све слуша Комнен барјактаре
Покрај воде из зелене траве. (1846, 26: 115–116)
55. Паде Ћејван у зелену траву,
Оде белац преко поља равна. (1846, 26: 377–378)
56. Паде Тале у зелену траву,
Кулаш оде у поље широко. (1846, 26: 402–403)
57. Паде јадан Фрца Ибрахиме
Испод пута у зелену траву. (1846, 26: 440–441)

¹⁷ Перифраза. не сагиње поглед.

58. Поврну се Комнен барјактаре,
Те он закла Фрцу Ибрахима,
Да с' не мучи у зелене траве. (1846, 26: 442–444)
59. Турчин паде у траву на главу;
Но кроз њега зрно пролећело,
Те погоди Осман-Туре младо
У његове токе на прсима
И он паде у зелену траву. (1846, 27: 159–163)
60. Паде Осман у зелену траву. (1846, 30. 127)
61. Нешто пишти у зеленој трави:
Ил' је вила или љута гуја?
Нит' је вила нити љута гуја,
Веће пишти Смиљанић Илија,
Илија је ранâ допаднуо. (1846, 32. 1–5)
62. Изведе је насред поља равна,
Па је метну у зелену траву
И у крило хиљаду дуката. (1846, 33: 384–386)
63. Те измаши седам мртвих глава,
Баци главе у траву зелену. (1846, 36: 102–103)
64. Ако ј' тако познат' не могбудеш,
Ти је зови у зелену башчу,
Те с' ваљајте по зеленој трави:
Ако буде лијепа ђевојка,
За њом ће се повијати трава.
[...]
Кад дођоше у зелену башчу,
Попадоше по зеленој трави,
Ваљају се тамо и овамо;
Но ђевојка мудра и паметна,
Те за собом траву поврташе. (1846, 40: 79–83; 100–104)
65. Он развија свилена барјака,
Удари га у зелену траву,
Те сакупи шездесет јунака. (1846, 41: 11–13)

66. Те погоди црна Арапина,
Арап паде у зелену траву,
Арап паде, а Јован допаде,
Те Арапу осижече главу. (1846, 43: 174–177)

67. Ко је ближе, к земљи погледује
Како расте трава на завојке,
Како дојке у добре девојке. (1846, 45: 50–52; 1846, 65: 28–31; 1862,
3: 26–29)

68. Док Турчина за грло докучи,
Они оба у траву падоше. (1846, 54: 187–188)

69. Онда Вуче освоји Зукана
И обали у зелену траву,
Хајкуна му сабљу додала,
Закла Вуче Зукан-барјактара. (1846, 54: 214–217)

70. Посади га у траву на главу,
Турчин паде, а Мато допаде,
Те му русу одсијече главу. (1846, 55: 182–184)

71. Клече дорат у зелену траву,
Иву копље високо надмаши,
Не може му калпак оборити,
А камоли ранити јунака. (1846, 56: 201–204)

72. Паде дорат у зелену траву,
А Иван се на ноге дочека. (1846, 56: 230–231)

73. Кад је Ђурађ угледао главу,
Баци мача у зелену траву,
Па он скочи с бедевеје старе. (1846, 56: 368–370)

74. Прострели га кроз десницу руку,
Паде јунак у зелену траву. (1846, 61: 116–117)

75. Ја утекох у гору зелену,
Ходит' млада по гори зеленој,
Пасох траву за петнаест дана,
Пасох траву каконо и срна
И не виђех љеба залогаја. (1846, 69: 16–20)

76. Из ње паде оно мушко чедо,
Па се ваља по зеленој трави. (1846, 69: 83–84)
77. Када виђе Пивљанине Бајо,
На невјери да ће погинути,
Баци мача у зелену траву,
Пак Турчину под сабљу подлеће. (1846, 70: 156–159)
78. Обори га у зелену траву,
Од љутине зубима га закла. (1846, 70: 163–164)
79. Те су они рока оставили,
Оставили до Ђурђева дана,
Докле буде траве за коњица. (1846, 73: 138–140)
80. Привати ме са коња витеза,
Спусти мене на зелену траву,
Пак ти седи поред мене, бабо,
Да ти метнем на криоце главу,
Ти ми метни на срдашце руку. (1846, 76: 136–140)
81. Привати га са коња витеза,
Спусти њега на зелену траву. (1846, 76: 142–143)
82. Ђевер скиде са коња ђевојку,
Па је спусти на зелену траву,
Он је спусти, она душу пусти. (1846, 78: 178–180)
83. Скините ме са коња на траву,
Да се млада подијелим с душом. (1846, 79: 70–71)
84. Мртав паде у траву зелену. (1862, 1: 44)
85. Чекај мене до Ђурђева дана,
Док се гора преођене листом,
Црна земља травом цвијетом. (1862, 1: 59–61, 66–68)
86. Ево иде Ћоровић-Османи,
Сви падните по трави зеленој,
Ја ћу пасти друму на средину,
Чекаћемо Ћоровић-Османа. (1862, 1: 79–82)

87. Друштво паде по трави зеленој. (1862, 1: 89)
88. Обали га у траву зелену. (1862, 1: 96)
89. Паде Иван у зелену траву. (1862, 2: 121)
90. Одјаши ме од коња ђогата,
Па ме метни у зелену траву. (1862, 3, 29–30)
91. Па га скине са коња ђогата,
Спусти њега у зелену траву. (1862, 3: 54–55)
92. Мртав паде у траву зелену. (1862, 6: 134)
93. Паде Перо на зелену траву,
И добру му посјекоше главу. (1862, 12: 132–133)
94. Крсто вата Асан-Беговића,
Па се носе по трави зеленој. (1862, 15: 101–102)
95. Паде јунак на зелену траву,
Па дозива Рашка Бојанина. (1862, 18: 123–124)
96. На њу сјаше свила и кадифа,
Од врх главе до зелене траве. (1862, 24: 101–102)
97. Из огњишта пронић' ће вам трава,
А мунаре попасть паучина,
Неће имат' ко језан учити,
Куд су наши друми и калдрме,
И куда су Турци пролазили,
И с коњскијем плочам' задирали,
Из клина ће проникнути трава,
Друмове ће пожељет' Турака,
А Турака нигде бити неће. (1862, 24: 154–162)
98. Дервиш-ага Панту долећео,
Удари га сабљом изненада,
У једном му одсијече главу,
Пантелија оста на ногама,
Глава паде у траву пред тело,
Мртва глава са земље говори. (1862, 26: 295–300)

99. Прошли Турци у богату Мачву,
Око пута преко поља равна,
На плочама траву одадрли,
Ал' се јоште повратили нису. (1862, 28: 195–198)
100. А кад дође бијел данак Ђурђев,
Те се гора листом преобуче,
Црна земља травом и цвијетом. (1862, 31: 39–41; 66–68)
101. Куд су Турци Мачву прегазили,
На плочама траву однијели. (1862, 34: 186–187)
102. Покријте се по зеленој трави,
Па пушака метати немојте,
Нека Турци за вас и не знаду. (1862, 34: 208–210)
103. Ишетала из бијела двора,
Ниже двора у зелену башчу,
Пак се спусти на зелену траву. (1862, 39: 54–56)
104. У једном му одсијече главу,
Паде глава у зелену траву,
Остаде му тело на кобили. (1862, 39: 368–370)
105. Сва дружина у траву гледају,
Не гледају три главна јунака. (1862, 42: 61–62)
106. Сједе попе у траву зелену,
Преко крила тура џефердана,
Па овако ријеч проговара. (1862, 53: 74–76)
107. На љуту је гују нагазио,
Љуту гују у зеленој трави,
На Турчина на Хусовић Јашара,
Дочека га силан Јашар-ага,
Дочека га из зелене траве. (1862, 53: 297–301)
108. Не погоди на коњу Турчина,
Но под њиме дебела дорина,
Под њим паде на зелену траву. (1862, 53: 428–430)

109. Паде Змајо у траву на главу. (1862, 53: 553)

110. Те за прси Љуцу уватио,
Обори га у зелену траву. (1862, 54: 467–468)

111. Те је обје пушке истурио,
Па их обје на траву бацио. (1862, 61: 161)¹⁸

ТРН

1. Па прескаче од трна до трна,
Привлачи се од грма до грма
И утече (весела му мајка!)
И однесе два банова сина. (1846, 57: 80–83)

2. На злу ти се мјесту затекосмо!
У равноте пољу широкоме,
Ђе не има ни трна ни грма. (1862, 34: 198–200)

ТРЊЕ

1. Ђе је од ње капља крви пала,
Онђе расте трње и коприве. (1845, 5: 118–119)

2. Ласно би се, брате, иженили;
Ал' кад туђе сеје саставимо,
Туђе ће нас сеје завадити,
Башка ће нам дворе поградити,
Између њих трње посадити
И кроз трње воду навратити.
Нека трње у висину расте,
Да се никад састат' не моремо. (1845, 10: 9–16)

3. Побјегоше по пољу делије,
Као врапци од копца по трњу. (1845, 70: 71–72)

¹⁸ Најчешће се у свим овим примерима локативом „у трави“ означава перифрастички смрт јунака. Било би занимљиво једном погледати сву ову грађу у којој се помиње „трава“, како би се утврдило колико има основа за тумачење о том да трава представља наговештај смрти; уп. и Дејан Ајдачић, *Opisi smrti u narodnim baladama*, <https://www.rastko.rs/rastko/delo/10039>, приступљено 15. 10. 2021.

4. Гологлаво бјеше, без обуће,
Без обуће и без дуге пушке;
Од шумскога трња одерано,
Грознијем се сузам' упрљало. (1862, 28: 35–38)

В. и **ЈЕЛА**, 27; 28; 29; 42.

ЦВЕТ¹⁹

1. Водите га, те га обесите,
У градини о сувој давини,
Штоно се је дрво осушило
Има време три године дана,
Нити листа нити цветом цвати. (1845, 30: 221–225; 309–313; 374–
376)

2. Ал' му књига доста грдно каже.
„Пријатељу, Црнојевић Иво!
Кад забраниш у пољу ливаду,
Ја л' је коси, ја другоме даји,
Да не бију слане ни шњегови
По ливади цвијет расцватио;
Кад запросиш лијепу ђевојку,
Ја л' је води, ја ли је не проси:
Ти ми проси милу шћеру моју,
Ти је проси и ја ти је дадох,
И ми онда свадбу устовасмо,
И ти каза до прве године,
Док ти роди вино и вшеница
И сакупиш хиљаду сватова. (1845, 89: 192–205)

3. Од како је свијет постануо,
Није љепши цвијет процватио,
Како бјеше цвијет процватио
У Удбињу у Турској крајини,
На зафалу Туркиња ђевојка,
Мила шћерца аге Синан-аге,
По имену Златија ђевојка. (1846, 22: 1–7; слично: 1846, 71: 1–7;
1846, 72: 1–6; 1846, 82: 1–7; 1846, 72: 1–6; 1862, 5: 1–3)

¹⁹ У овом каталогу изостављају се примери метафоризованих глагола, на пример: Процватила Хајкуна дјевојка (1814, мужеске 6: 6).

4. Каде, браћо, Ђурђев данак дође,
Те се гора преођене листом,
А земљица травом и цвијетом. (1846, 52: 40–42; 53: 44–47)

5. Кад удари цвијет у планину,
Кад порасте ружа на божуру
Дизаху се призренске ђевојке,
Беријаху цвијет по планини. (1846, 62: 45–46)

6. Чекај мене до Ђурђева дана,
Док се гора преођене листом,
Црна земља травом цвијетом. (1862, 1: 59–61, 66–68; 31: 40–41)

В. и **ЖИТЊИ ЦВЕТ**; **ПШЕНИЦА**, 11; **РУЖА**, 2, 3; **ТРАВА**, 85, 99.

ЦВЕЋЕ, ВЕНАЦ

1. Што је њима Господ поклонио
[...]
А Ђорђије пролетње цвијеће. (1845, 2: 21, 32)

2. Еј, Момире, лепа кито цвећа! (1845, 30: 215)

3. Подранила госпођа Јерина,
Те отишла у нову ал-башчу
И набрала цвећа свакојака,
Да пробуди браца и снашицу. (1845, 82: 243–246)

4. Седам снаха, седам вијенаца,
Снаха моја Цвјета Радулова
Хоће дати вјенце у обоце
[...]
Што ди даје вјенце у обоце. (1862, 1: 15–17, 32; 34)

ЧАСНО ДРВО

Када свеци благо подјелише,
[...]
Свети Јован кумство и братимство
И крстове од часнога дрва. (1845, 1: 53, 57–58)

ШЕМИШЉИКА

Па ћу ватит' листак шемишљиков,
А моје ћу лице нагрдити,
Док покапље крвца од образа,
По листу ћу писати јазију.²⁰ (1845, 89: 1028–1031)

(Уз стих „По листу ћу писати јазију“ (1845, 89: 1031) Вук је оставио напомену:

„У југозападнијем крајевима народа нашега има заиста некаква трава, која се зове *шемишљика*, само не знам засад да ли јој је такови лист, да се по њему може писати.“)

ШИМШИР

1. Послаћу ти ћерђеф и преслицу,
Уз преслицу мисирско повесмо
И вретено дрва шимширова. (1815, мушке 11: 15–17; 1846, 20: 27–28; 1846, 70: 15–17)

2. Славу слави царе Константине
У прољеће честит данак Ђурђев,
Три је царе совре поставио:
Једна совра од сувога злата,
Друга совра од сребра чистога,
Трећа совра дрва шимширова.
[...]
Која совра дрва шимпирова,
За њом сједи триста ђеце ђака,
Међу њима ђаче самоуче.
[...]
Док дошета соври најпоследној,
Најпоследној, дрва шимширова. (1845, 19: 1–6, 12–14, 62–63)

3. Бојно седло од шимшир-дрвета,
Шимшир седло сребром оковано (1846, 78: 121–122)

²⁰ У Вуковом немачко-српском речнику – *Wörterbuch der serbischen und deutschen Sprache* – објављеном постхумно, 1879. године, постоји и овај податак: „шемешљика, шемишљика, die Kognblume, плави различак, модруља“.

Material for the Catalogue of Plants in Epic Folk Poetry

Mirjana D. Stefanović

Summary

Hereby is displayed material for the catalogue of plants that are found in the epic folk songs from Vuk Stefanović Karadžić collections (1814, 1815, 1845, 1846, 1862). Verses are classified alphabetically by the name of the plant, and the catalogue includes annotations on plants next to Vuk Karadžić's songs. Church names, geographical terms and personal names motivated by the plant names, as well as formulas (e.g. "gora zelena" – *green mountain*) are omitted from the catalogue.

Keywords: catalogue of plants, epic folk poetry, Vuk Stefanović Karadžić.

проф. др Мирјана Д. Стефановић
Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет
Е-пошта: mdstefan@neobee.net

Примљено: 26. 10. 2021.
Прихваћено: 30. 5. 2022.